

УДК 502.13 : 354

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-4\(44\)-791-802](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-4(44)-791-802)

Дегтярь Наталія Вікторівна к.е.н., старший викладач кафедри економіки та підприємництва ім. проф. І.М. Брюховецького, Сумський національний аграрний університет, тел.: (050) 407-14-99, <https://orcid.org/0009-0006-2799-0624>

Богінська Людмила Олексіївна к.е.н., доцент кафедри Геодезії та землеустрою, Сумський національний аграрний університет, тел.: (095) 423-74-41, <https://orcid.org/0000-0001-8635-7980>

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО- ОРІЄНТОВАНОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті розглянуто проблематику, пов'язану із проведенням земельної реформи та висвітлені питання діючої земельної політики в Україні. Дана тематика залишається актуальною, оскільки дискусії щодо землекористування є ключовими і водночас найскладнішими у аграрній сфері країни. Крім того, досі відсутня єдність щодо розуміння та підходів до формування земельних відносин в сучасних ринкових умовах: спотворена сама концепція затвердження приватної власності на землю, оскільки власник позбавлений можливості ефективно використовувати земельний ресурс, сприяти залученню інвестиції чи здійснювати передавачу землі під заставу. Як наслідок, ускладняється передача сільськогосподарських земель до більш ефективних власників.

У статті аналізуються землі аграрного сектору України, який стикається з численними проблемами, зумовленими недосконалістю процесів, що виникають під час роздержавлення та приватизації землі. Визначено ключові чинники, що впливають на формування ринку земель сільськогосподарського призначення, зокрема цінові характеристики земельних ділянок. За основними критеріями обґрунтовано стратегічні підходи до формування та реалізації земельної політики в Україні загалом та в окремому регіоні зокрема. На основі зроблених припущень розроблено модель еволюції земельних відносин в аграрному секторі. Досвід становлення земельних відносин у європейських країнах показує, що впровадження ринкових механізмів у процес землекористування в сільськогосподарському виробництві сприяє не лише раціональному землекористуванню та підвищенню продуктивності сільського господарства, а й позитивно впливає на модернізацію економіки в цілому. Проте існуючі методики оцінки рівня використання сільськогосподарських угідь наразі розроблені лише для економік, де ринок землі вже сформований. В умовах початкового етапу його становлення в нашій державі та через значний процес тінізації більшості земельних операцій ці підходи є непридатними.

Ключові слова: земельна політика, земельні відносини, землі сільськогосподарського призначення.

Dehtiar Nataliia Viktorivna Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer, Department of Economics and Entrepreneurship named after Prof. I.M. Bryukhovetsky, Sumy National Agrarian University, tel.: (050) 407-14-99, <https://orcid.org/0009-0006-2799-0624>

Boginska Ludmila Oleksiivna Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Geodesy and Land Management, Sumy National Agrarian University, tel.: (095) 423-74-41, <https://orcid.org/0000-0001-8635-7980>

FORMATION OF AN ENVIRONMENTALLY-ORIENTED LAND POLICY IN SUMY REGION

Abstract. The article considers the issues related to the implementation of land reform and highlights the issues of forming and implementing the current agricultural land market in Ukraine. This topic remains relevant, since discussions on land use are key and at the same time the most complex in the field of agrarian policy of the country. In addition, there is still no unity in understanding and approaches to the formation of land relations in modern market conditions. The ban on conducting transactions on the purchase and sale of agricultural land distorts the very concept of establishing private ownership of land, since the owner is deprived of the opportunity to effectively use the land resource, promote investment or transfer land as collateral. As a result, the transfer of agricultural land to more effective owners is complicated. The article analyzes the lands of the agricultural sector of Ukraine, which faces numerous problems caused by the imperfection of the processes that arise during the denationalization and privatization of land. The key factors influencing the formation of the agricultural land market, in particular the price characteristics of land plots, are identified. Strategic approaches to the formation and implementation of land policy in Ukraine in general and in a specific region in particular are substantiated according to the main criteria. Based on the assumptions made, a model of the evolution of land relations in the agricultural sector is developed. The experience of the formation of land relations in European countries shows that the introduction of market mechanisms into the process of land use in agricultural production not only contributes to rational land use and increased agricultural productivity, but also has a positive impact on the modernization of the economy as a whole. However, the existing methods for assessing the level of agricultural land use are currently developed only for economies where the land market has already been formed. In the conditions of the initial stage of its formation in our country and due to the significant shadowing of most land transactions, these approaches are unsuitable.

Keywords: land policy, land relations, agricultural land.

Постановка проблеми. Скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення та подальший розвиток повноцінного ринку землі є нагальною проблемою для України при проведенні її земельної політики. Перш ніж впроваджувати реформаторські зміни в системі землекористування, необхідно провести ґрунтовне наукове дослідження для прогнозування соціально-економічних наслідків.

В Україні питання удосконалення земельних відносин, зокрема землекористування, є дуже важливим на державному рівні. Науковці вважають землекористування використанням ресурсів території, що об'єднує комплекс усіх наявних ресурсів на певній ділянці, є частиною регіонального потенціалу та впливає на його структуру [8].

Україна має всі шанси стати ключовим гравцем на світовому аграрному ринку завдяки своїм родючим чорноземам. Її земельні ресурси включають не тільки ґрунти, але й воду, рослинний і тваринний світ, а також корисні копалини. Але саме земля, з її природною родючістю, є основою для розвитку сільськогосподарського виробництва та забезпечення продовольчої безпеки нації. Земля є основою для промисловості – базою для розташовування виробничих будівель та сховищ. Земля є унікальним та цінним ресурсом для кожної країни, який вимагає дбайливого ставлення та охорони. [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дотримання принципів раціонального землекористування як умови вдалої земельної політики та розвиток напрямків вдосконалення діючої системи землеустрою на регіональному рівні розглядали в своїх працях такі вчені, як: В.А. Боклаг [2], В.Ф. Гарькава, В.В. Юрченко [3], О.І. Дребот, В.А. Тарнавський [6], В. Другак [7], Д. Малиш [10], О.П. Канащ, А.Я. Сохнич, М.Г. Ступень, Р.В. А.М. Третяк, М.А. Хвесик та інші. Однак, поряд із вже дослідженими аспектами, постають нові виклики, що потребують глибших наукових розвідок і обґрунтувань.

Мета статті - поглиблений розгляд формування еколого-орієнтованої земельної політики в межах конкретних територій для забезпечення сталого розвитку аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу. Маючи 32,5 млн. га орних земель, Україна посідає перше місце в Європі. Частка орних земель України в Європі становить 30 %, що є 2,4 % від загальної площі орних земель у світі (рис.1).

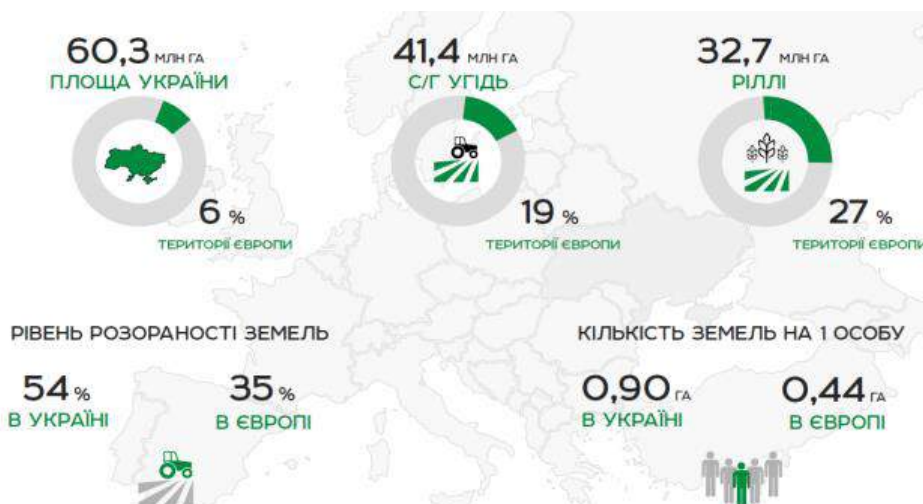

Рис.1 Україна на земельній карті Європи [4]

Поєднуючи соціальні, економічні та екологічні аспекти землекористування в ефективний та збалансований спосіб, держава, землевласники та юридичні особи можуть забезпечити оптимальний рівень сталого розвитку з урахуванням результатів аграрної науки.

Наразі головними орієнтирами раціонального землекористування в розрізі різних регіонів країни є:

- офіційне визнання сучасного балансу між охороною, збереженням та розвитком землекористування;
- ефективне та екологічно відповідальне управління сільськогосподарськими угіддями відповідно до принципів сталого розвитку місцевих громад;
- у сфері розвитку земельних відносин здійснення спільних дій органами державної влади;
- свідома участь громадян у процесах планування та вибудови успішної земельної політики країни [3].

Запорукою успішної земельної політики є розвиток ринку землі та передача сільськогосподарських земель у приватну власність. З 2001 по 2021 рік в Україні діяв мораторій на продаж таких земель, запроваджений Земельним кодексом. Політично мотивований мораторій на продаж сільгоспземель не виправдав очікувань. Він не лише не сприяв економічному зростанню, але й став на заваді залученню інвестицій в агропромисловий комплекс. Непрозорість використання земель призвела до корупції та конфліктів. Тому необхідні зміни в регулюванні земельних відносин.

З 1 липня 2021 року в Україні запрацював ринок сільськогосподарської землі, що дало поштовх розвитку економіки та земельної політики. На 1 серпня 2023 року в Україні відбулося понад 72 тисячі продажів сільськогосподарських земель, 304 тисячі інших земельних операцій, а площа проданих ділянок досягла 228,7 тисячі гектарів. За регіональною динамікою, лідерами

за кількістю укладених договорів купівлі-продажу сільгоспземель стали: Сумська (7223 угоди, 13,4 тис. га), Харківська (6695 угод, 31,6 тис. га), Хмельницька (6500 угод, 13,5 тис. га), Полтавська (5145 угод, 18,3 тис. га) та Дніпропетровська (4629 угод, 24,7 тис. га) області. Середня ціна гектара по Україні становить 38,3 тис. грн. Ціни на сільськогосподарську землю в Україні різняться залежно від регіону. У відносно спокійних областях, таких як Запорізька, Луганська та Донецька, ціни коливаються від 26,2 до 30,6 тис. грн за гектар. Деталі торгів наведені в табл. 1.

Ціни на сільгоспземлі в ЄС зростають на 20-25% щороку. В Україні, незважаючи на війну, за 2 роки ціни зросли на 20%. Попит на сільськогосподарську землю в Україні вдвічі перевищує пропозицію. Це свідчить про стабільний інтерес до цього активу, незважаючи на воєнний стан та економічну нестабільність. Інвестиційна привабливість землі полягає в її незнищеності та стабільності, що підтверджується незначним зниженням вартості (-5%) навіть в умовах економічної нестабільності. У той же час, тривале використання сільськогосподарських земель за договорами оренди в Україні спричинило погіршення якісного стану ґрунтів, що призвело до зниження врожайності сільськогосподарських культур.

Таблиця 1

Інформація про розвиток ринку земель с/г призначення

Адміністративно - територіальна одиниця	Кількість операцій по продажу земель на 01.08.2023 р.	Площа проданих земельних ділянок, га	Середньозважена ціна тис. грн / га
Вінницька	5839	14104	44,5
Волинська	348	633	46,6
Дніпропетровська	4629	24654	34,1
Донецька	988	4777	30,0
Житомирська	3038	7440	29,8
Закарпатська	1253	1821	36,9
Запорізька	1186	7026	26,2
Івано-Франківська	1249	1033	78,2
Київська	3523	8305	57,0
Кіровоградська	3996	18013	36,4
Луганська	999	5402	29,0
Львівська	1944	2345	63,9
Миколаївська	2189	11477	35,0
Одеська	1710	8077	36,4
Полтавська	5149	18302	49,3
Рівненська	259	522	38,9
Сумська	7223	13474	30,2
Тернопільська	2919	5284	53,0
Харківська	6695	31660	36,3
Херсонська	2800	14606	24,8
Хмельницька	6500	13575	45,7
Черкаська	2201	5246	45,6
Чернівецька	787	2488	44,1
Чернігівська	353	8427	30,6
Україна	72946	228690	38,3

*Джерело: за даними Держгеокадастру України [7]

Згідно з соціологічним опитуванням 2019 року (рис. 2), більше 45 % населення України визнають, що мають землю в спільному користуванні або у власності. У сільській місцевості 70 % мають землю у власності, а в містах – 44 %; 51 % орендують землю. Кількість співвласників землі становить трохи менше 7 мільйонів, і відкриття ринку землі безпосередньо торкнеться шостої частини жителів України. Однак чисельність землевласників та землекористувачів в нашій державі перевищує 25 мільйонів.

Рис. 2 Загальна інформація про земельні ресурси України [4]

Станом на початок 2020 року, коли державні підприємства не були передані на приватизацію, за даними Держгеокадастру (рис. 3), у державній власності перебувало 10,4 млн. га землі. З них 0,7 млн. га, або 7%, знаходилися на окупованих землях. По всій Україні 1,7 млн. га (16%) було передано у розпорядження ОТГ.

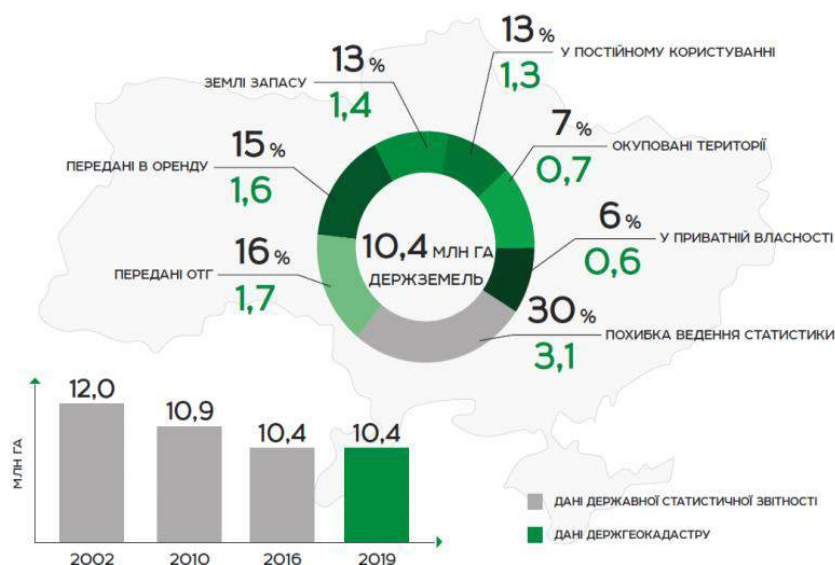

Рис. 3 Структура державних земель України [4]

Водночас, менше третини земель обробляється самими власниками. Орендарі земельних ділянок (рис. 4) здебільшого отримують їх від приватних власників – 56%. На землю, орендовану у держави, припадає 8% оброблюваних земель. Майже стільки ж (7%) земельних ресурсів не обробляється взагалі.

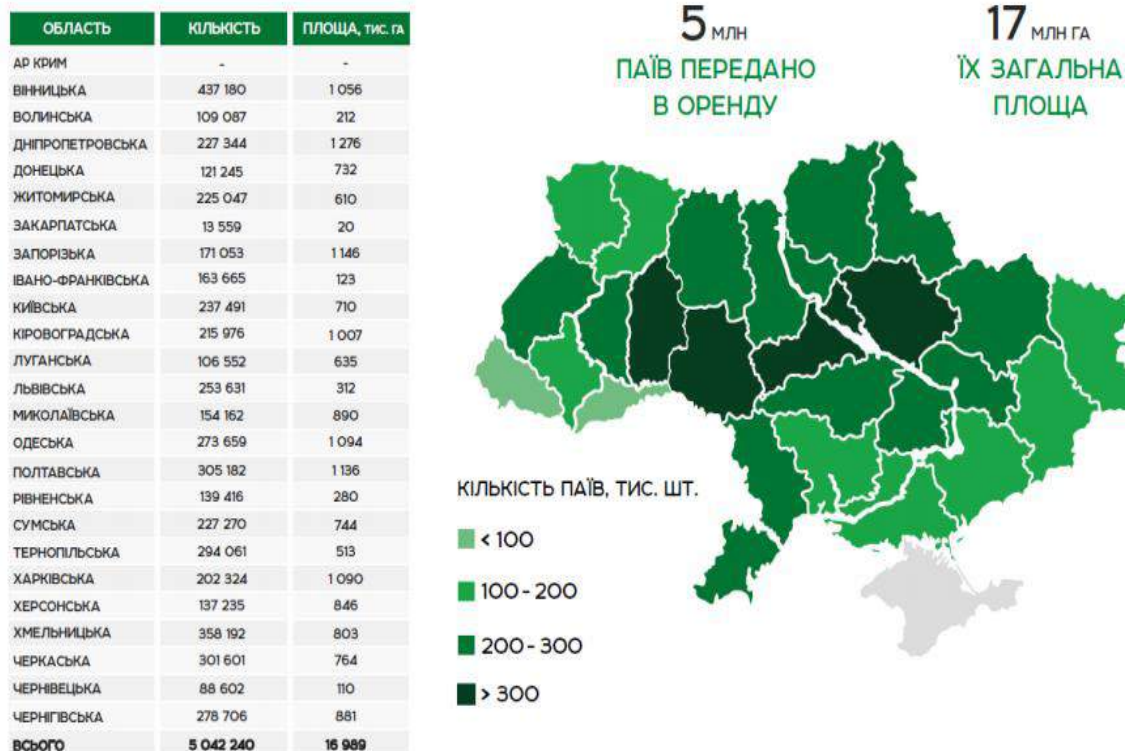

Рис. 4 Земельні ділянки (паї), передані в оренду [4]

У передвоєнний період у регіоні спостерігалася тенденція до зростання концентрації землекористування у великих сільськогосподарських підприємствах, переважно пов'язаних із агрохолдингами. Однак ця частка досить суттєво зменшилася для фермерських груп із середньою площею сільськогосподарських угідь 3000-5000 га та для великих сільськогосподарських організацій (5000 – 10000 га). Саме в групах з 500-1000 га сільськогосподарських угідь спостерігається збільшення площі землі.

Слід також сказати, що земельні ресурси Сумської області є важливим компонентом її економічного та екологічного розвитку. Станом на 2019 рік, загальна площа області становила 23832 км², з яких 1,22 млн. га використувалися для сільськогосподарських потреб. В структурі земельного фонду переважають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про аграрну спрямованість регіону. Крім того, ліси та лісовкриті площі займають значну частину території регіону, забезпечуючи екологічну рівновагу та біорізноманіття. Землі водного фонду включають річки, озера та водосховища, які є джерелами водопостачання та рекреації [1].

Аналізуючи екологічний стан земель області, варто сказати, що дослідження вказують на тенденцію до погіршення якості ґрунтів. Зокрема, 611 тис. га (35,8%) угідь складають кислі ґрунти, що негативно впливає на врожайність та екологічну стійкість Сумської області. Регіон у даний час має певні проблеми та виклики у сфері землекористування, а саме:

- посилююча деградація ґрунтів, яка включає ерозію, втрату родючості та забруднення, що потребує впровадження заходів з охорони та відновлення земель. Деградація також спричинена проведенням бойових дій на території Сумщини.
- порушення сівозмін: неправильне чергування культур, що призводить до виснаження ґрунтів та зниження їхньої продуктивності. В період війни - неможливість вести обґрунтоване, раціональне землеробство: часто недоступність аграріїв до польових робіт.
- забруднення земель: внаслідок промислової діяльності та використання агрохімікатів, що вимагає посилення контролю та впровадження екологічно безпечних технологій. В умовах сьогодення - забруднення земель через мінування, обстріли тощо [1].

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне розробку та реалізацію стратегії забезпечення сталого використання земельних ресурсів з урахуванням екологічних, економічних та соціальних факторів для збереження природного капіталу та покращення якості життя населення. Така стратегія стане важливою складовою подальшого розвитку української земельної політики (рис. 5).

Кожен етап (блок) включає низку процедур. Наприклад, по першому етапу передбачені такі заходи:

- формування команди, до якої залучаються фахівці, що відповідають визначеним критеріям (аналітичне мислення, управлінський досвід, навички командної роботи тощо);
- попередня підготовка учасників проєктів (вивчення методики аналізу, ознайомлення з методикою оцінки та динамікою розвитку земельної політики у попередні періоди);
- розробка дерева цілей розвитку земельної політики шляхом командної взаємодії;
- формування довгострокової стратегії розвитку земельних відносин в Україні або окремому регіоні [7].

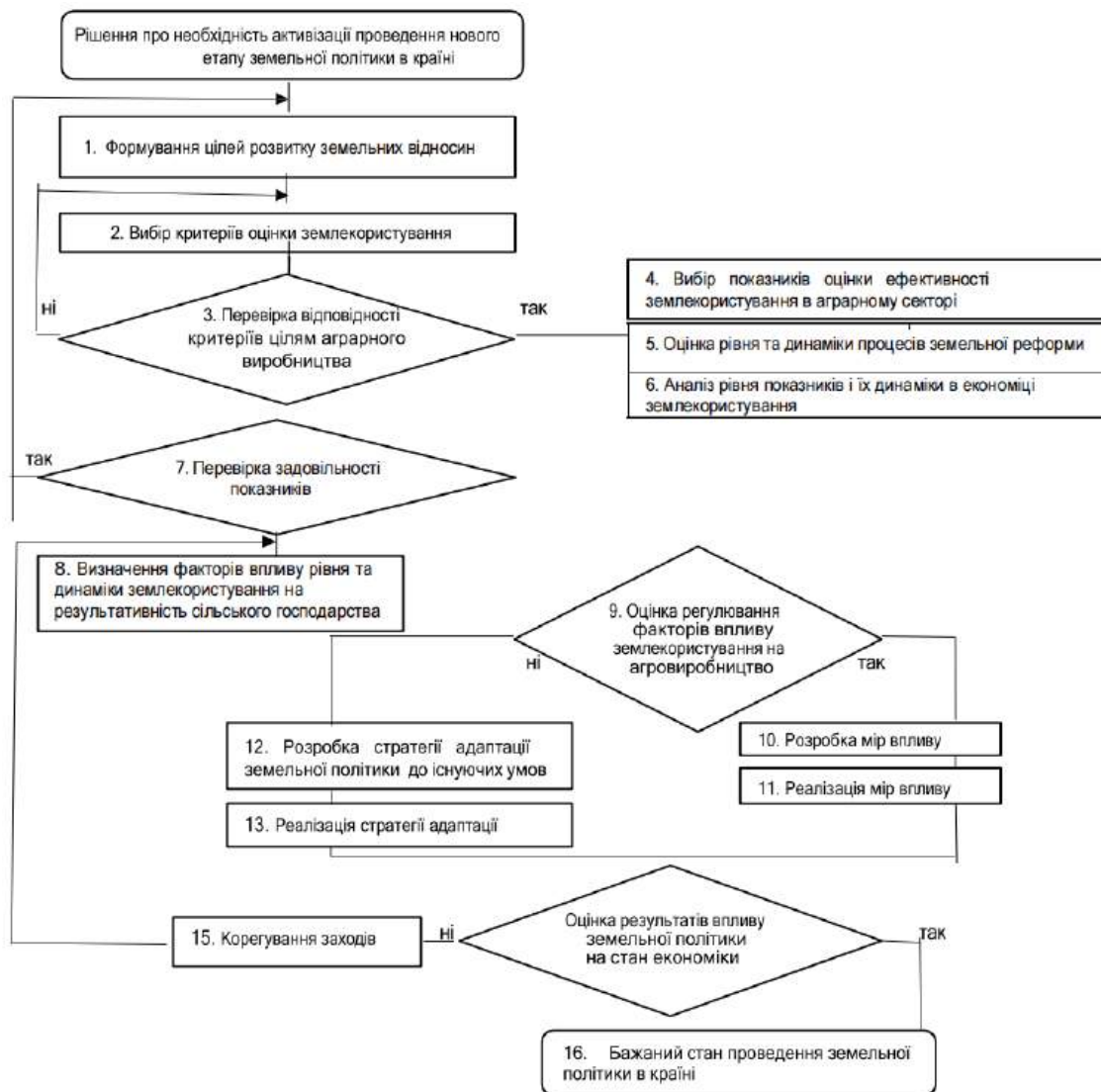

Рис. 5 Блок-схема алгоритму управління розвитком земельної політики (складено авторами)

Отже, для кожного блоку визначено відповідні процедури. Розроблений алгоритм має універсальний характер і може використовуватися як для управління розвитком аграрної (іншої) галузі регіону, так і для керування виробничими процесами будь-якого суб'єкта господарювання. Стратегія розвитку спрямована на довгострокову перспективу. Основними напрямками стратегії формування еколого-економічної земельної політики мають стати: обґрунтоване використання земельних ресурсів; зонування територій: (тобто поділ земель на зони з урахуванням їхньої екологічної цінності (заповідники, сільськогосподарські землі, урбанізовані території)); оцінка екологічного потенціалу земель (використання геоінформаційних систем (ГІС) для аналізу якості та можливостей використання земель, різних за призначенням) [6].

Розроблена стратегія формування раціонального землекористування має сприяти сталому використанню земельних ресурсів, зокрема в Сумській області,

збереженню природного середовища, підвищенню екологічної безпеки та забезпеченню економічного і соціального розвитку регіону.

Земельна політика, перш за все, має взяти за основу такі еколого-економічні спрямування, як:

- захист та відновлення земель, які передбачають заходи щодо запобігання деградації земельних ресурсів (контроль за ерозією ґрунтів, боротьба з опустелюванням та засоленням земель, рекультивація земель, відновлення земель, ушкоджених промисловою діяльністю для подальшого їх використання);

- збереження біорізноманіття - виділення земель під природні території, що охороняються;

- підтримка сталого сільського господарства (впровадження агроекологічних практик: органічне землеробство, раціональні сівозміни і мінімальна обробка ґрунту, оптимізація використання добрив (з перевагою органічних) та пестицидів);

- стимулювання агролісівництва: інтеграція дерев у сільськогосподарські системи для покращення екосистемних послуг.

- контроль за урбанізацією та інфраструктурою (скорочення спонтанної урбанізації - жорстке регулювання розширення міст для запобігання знищенню природних територій, розробка енергоефективних та екологічно чистих будівельних проєктів - стимулювання екологічного девелопменту);

- екологічна освіта та обізнаність (популяризація знань про важливість збереження земельних ресурсів; підготовка фахівців у галузі стійкого землекористування);

- економічні стимули – введення субсидій та податкових пільг для землевласників, які застосовують екологічно стійкі практики (платежі за екосистемні послуги: винагороду за збереження природних функцій земель (наприклад, водозбірні зони, негативні стимули: збільшення штрафів за забруднення ґрунтів та руйнування екосистем);

- удосконалення законодавства та постійний моніторинг (дотримання екологічних норм та стандартів: введення суворих вимог до землекористування, спрямованих на запобігання деградації земель; використання технологій дистанційного зондування для відстеження стану земель, оновлення інформації по кадастру: інтеграція екологічних показників у земельний кадастр) [5, 2].

Така стратегія вимагає координації зусиль держави, бізнесу, науки та місцевих громад для забезпечення її успішної реалізації. Впроваджуючи її на території Сумського регіону маємо очікувати на наступні результати:

1. збереження та відновлення земельних ресурсів області;
2. зменшення екологічного навантаження на регіон;
3. підвищення рівня екологічної свідомості місцевого населення;
4. створення умов для сталого економічного розвитку області;
5. підвищення конкурентоспроможності сільського господарства та інших галузей через екологічну орієнтацію.

Вважаємо за доцільне розробити рекомендації для подальшого покращення земельної політики, а саме:

- впровадження на всіх рівнях господарювання сталих агротехнологій, застосовуючи методи, які зберігають родючість ґрунтів та зменшують негативний вплив на довкілля;
- проведення рекультивації деградованих земель з метою відновлення продуктивності та екологічної функції пошкоджених територій.
- ведення постійного екологічного моніторингу, бо тільки регулярний контроль за станом земель дозволить своєчасно виявити та усунути негативні тенденції [9].

Застосування цих заходів сприятиме підвищенню ефективності використання земельних ресурсів, зокрема Сумської області, та забезпеченню їхнього сталого розвитку.

Висновки. Реалізація права власності на землю в сільській місцевості України не має призводити до утиску прав селян, обмеження їхніх свобод, приниження гідності.

Для ефективного розвитку землекористування необхідно чітко визначити право власності на землю, що дозволить ідентифікувати суб'єктів землекористування та їх повноваження щодо володіння, користування та розпорядження землями сільськогосподарського призначення. Важливо, щоб у процесі землекористування враховувалися екологічні, економічні та соціальні аспекти.

Література:

1. Статистичний збірник «Регіони України». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_reg.htm (дата звернення: 28.01.2025)
2. Боклаг В. А. Формування та розвиток державної політики у сфері управління земельними ресурсами в Україні [Електр. ресурс] : дис. д-ра наук з держ. управління. Запоріжжя, 2015. 423 с. – URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/diss_Boklag.pdf.
3. Гарькава В. Ф., Юрченко В. В. Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави. Економічні студії. 2020. Вип. 3 (29). С. 17–22.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.01.2025)
5. Державний земельний кадастр України (станом на 1 січня 2018 р.): [зб. аналіт. матеріалів]. – К.: Держ. агентство земельних ресурсів України, 2018. – 117 с.
6. Дребот О.І., Тарнавський В.А. Сучасний стан та тенденції розвитку сільськогосподарського землекористування в Україні. Агроекологічний журнал. 2022. №2. С. 46–54. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2022.263316>
7. Другак В. Земельна політика щодо створення системи еколого-економічного адміністрування землекористув-я в Україні / Землевпорядний вісник. 2013. № 6. С. 29–32.
8. Національна економічна стратегія 2030. URL: <https://nes2030.org.ua/> (дата звернення: 08.01.2025)
9. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року : Постанова Кабінету Міністрів № 385-2014-п (редакція від 02.10.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> (дата звернення: 25.01.2025)
10. Малиш Д. Як працює ринок землі під час війни? URL: https://biz.ligazakon.net/analytcs/215874_yak-pratsyu-rinok-zeml-pd-chas-vyni (дата звернення: 28.01.2025).
11. Сайт Держгеокадастру України. <https://e.land.gov.ua/> (дата звернення: 25.01.2025)

References:

1. Statystychnyj zbirnyk «Reghiony Ukrainy» [Statistical collection "Regions of Ukraine"] URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_reg.htm (Accessed 28 January 2025) [in Ukrainian].
2. Boklagh V. A. (2015). Formuvannja ta rozvytok derzhavnoji polityky u sferi upravlinnja zemel'nymy resursamy v Ukraini [Formation and development of state policy in the field of land resources management in Ukraine]. [Elektr. resurs] : dys. d-ra nauk z derzh. upravlinnja. Zaporizhzhja, P. 423 URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/diss_Boklag.pdf [in Ukrainian].
3. Gharjkava V. F., Jurchenko V. V. (2020). Sutnisna kharakterystyka osnovnykh zagroz v ekonomichnij bezpeci derzhavy [Essential characteristics of the main threats to the economic security of the state]. Ekonomichni studiji. no. 3 (29). pp. 17–22 [in Ukrainian].
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 January 2025).
5. Derzhavnyj zemel'nyj kadastr Ukrainy (2018). [State Land Cadastre of Ukraine] (stanom na 1 sichnja 2018 r.): [zb. analit. materialiv]. K.: Derzh. aghentstvo zemel'nykh resursiv Ukrainy, P.117 [in Ukrainian].
6. Drebot O.I., Tarnavskij V.A. (2022). Suchasnyj stan ta tendenciji rozvytku sil's'kokhospodars'kogho zemlekorystuvannja v Ukraini [Current status and trends in the development of agricultural land use in Ukraine]. Aghroekologichnyj zhurnal. no. 2. pp. 46–54. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2022.263316> [in Ukrainian].
7. Drughak V. (2013). Zemel'na polityka shhodo stvorennja systemy ekologho-ekonomichnogho administruvannja zemlekorystuvannja v Ukraini [Land policy for the creation of a system of ecological and economic administration of land use in Ukraine] / Zemlevporjadnyj visnyk. no. 6. pp. 29-32.
8. Nacional'na ekonomichna strateghija 2030 [National Economic Strategy 2030]. URL: <https://nes2030.org.ua/> (Accessed 08 January 2025) [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennja Derzhavnoji strateghiji reghional'nogho rozvytku na period do 2027 roku : Postanova Kabinetu Ministriv no.385-2014-p [On approval of the State Strategy for Regional Development for the period until 2027: Resolution of the Cabinet of Ministers No. 385-2014-p] (redakcija vid 02.10.2019 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> (Accessed 25 January 2025) [in Ukrainian].
10. Malys D. Jak pracjuje rynek zemli pid chas vijny? [How does the land market work during war?] URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/215874_yak-pratsyu-rinok-zeml-pd-chas-vyni (Accessed 28 January 2025).
11. Sajt Derzhgheokadastru Ukrainy [Website of the State Geocadastre of Ukraine] : <https://e.land.gov.ua/> (Accessed 25 January 2025).